

VALORIFICAREA CULTURII POPULARE ÎN BUCOVINA, ÎNTRE ANII 1850 ȘI 1900 (I)

ELENA PASCANIUC

În contextul politic, social și cultural de la jumătatea secolului al XIX-lea, mișcarea de definire a folclorului în spațiul românesc era o mișcare modernă, deschisă și consonantă cu ce se întâmpla în celelalte state europene, atașată valorilor civice și culturale universale. În cadrul programelor ideologice ale secolului al XIX-lea, „secolul popoarelor”, elementele de cultură tradițională țărănească sunt investite cu valori simbolice identitare, etnice. Folclorul este reper, sursă de inspirație, capătă valoare exemplară.

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, cultura și literatura populară erau considerate coincidente sferei folclorului. Conceptul pătrunsesse deja în limba română, iar Hasdeu îl definea astfel: „toate prin câte se manifestă spiritul unui popor, obiceiurile lui, ideile-i despre sineși și despre lume, literatura lui cea nescrisă, mii și mii de trăsuri caracteristice, cu rădăcini în inimă și cu muguri în grai”¹. Definirea folclorului se face doar în relație cu satul și trecutul, excluzând din sfera preocupărilor programatice a restituirilor și revalorizărilor folclorice expresiile orale ale culturii create și colportate în mediile orășenești contemporane epocii.

Valorificarea creației populare s-a constituit ca deziderat pentru epoca pașoptistă, perioada în care s-a elaborat „un întreg corp de doctrină științifică privind valoarea și

¹ B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbii istorice și poporane a românilor (Pagini alese)*, vol. I, Ediție îngrijită de Andrei Rusu, Studiu introductiv de Paul Cornea, București, Editura Minerva, 1970, p. 29.

funcția creației folclorice”, cum observa Adrian Fochi în studiul rămas inedit până în 1994, *Schiță de istorie a folcloristicii românești*². Curentul național, istoric și literar lansat de „Dacia literară” la 1840, continuat de „Propășirea” și de „România literară”, promova cunoașterea folclorului pentru crearea unei literaturi naționale, originale.

În Bucovina, Revoluția de la 1848 și colaborarea bucovinenilor cu refugiații moldoveni au contribuit la dezvoltarea și afirmarea conștiinței naționale. Presa românească din Bucovina a stat, de la începuturile ei, sub imperativul luptei de afirmare națională, dusă inclusiv pe teren literar, atâta timp cât, în epocă, literatura era investită cu rolul de a lumina și de a întări conștiința națională. În aceste condiții, „culegerea, cercetarea și sistematizarea folclorului au constituit, în contextul acestor complexe probleme de identitate națională, etnică, religioasă, de autoritate zonală și apartenență culturală, o preocupare majoră. Capitole ale cercetării au fost orientate programat spre colectarea informațiilor folclorice prin care să poată fi abordate și – în măsura posibilului – să poată fi date răspunsuri unor întrebări ridicate de evenimentele politice și orientările ideologice”³.

Revistele timpului, ziare minore, foi locale, perene sau efemere, consacra capitole masive culturii populare, contribuind la crearea unei adevărate mișcări în sensul culegerii, cercetării și valorificării elementelor folclorice.

Preocupările de folclor apar adesea ca o activitate complementară ocupației de bază – de învățător, preot sau avocat –, activitate care poate atinge cote valorice remarcabile, aducând consacrarea și recunoașterea academică celor dedicați punerii în valoare a culturii populare. Exemple elocvente sunt, în spațiul bucovinean, S. Fl. Marian și Dimitrie Dan. Despre Marian, Gh. Vrabie afirma că „a alcătuit o adevărată arhivă de folclor pentru Bucovina”, atât prin modalități directe de culegere, cât și prin apelul la intermediari, colaboratori solicitați de pe întreg cuprinsul românesc, iar, în calitate de dascăl, și-a solicitat elevii să răspundă la chestionare.

Valorificarea folclorului în cadrul publicațiilor românești din Bucovina, în secolul al XIX-lea

Prezența expresiilor culturii populare în cuprinsul primelor publicații – calendarele din secolul al XIX-lea – este legată și de funcția de divertisment a

² Adrian Fochi, *Schiță de istorie a folcloristicii românești – Studiu inedit. Text stabilit și prezentare de Marin Aiftincă*, în „Revista de etnografie și folclor”, 1994, tom XXXIX, nr. 1–2, p. 57–73.

³ Radu Toader, *Prolegomene*, în vol. *Etnologie românească, I, Folcloristică și etnomuzicologie*, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 5.

literaturii, care motivează inserarea transcrierilor de folclor în calendare, a prelucrărilor, adaptărilor, repovestirilor sau a unor simple descrieri de obiceiuri.

În Bucovina, calendarul „a apărut într-o vreme când poporul numai cu greu putea pune mâna pe o carte românească”⁴. Ca „prim sfătuitor al țaranului”, calendarul a fost dublat și de „o parte curat distractivă”. Primul calendar românesc din Bucovina, *Calendar de casă*, apărut în 1811, i se datorează lui V. Țântilă, dascăl la școala trivială din satul Tereblecea. Apariția lui a fost întreruptă în 1820. Abia după două decenii, în 1841, preotul Porfiriu Dimitrovici primește aprobarea de a tipări un alt calendar, al cărui redactor rămâne până în 1848. Așa-numitele suplimente literare ale calendarului, ce apar din al doilea an de existență a publicației, poartă denumirea de „alegate de petrecere”⁵. Aici, articolele sunt în mare parte nesemnate, dar Constantin Loghin este de părere că i s-ar putea atribui tot lui P. Dimitrovici. Suplimentul conține anecdote, glume, proverbe, zicători, scurte povestiri, motiv pentru care Grigore C. Bostan afirmă că valorificarea creației orale în Bucovina începe în primele decenii ale secolului al XIX-lea⁶.

Venirea lui Vasile Alecsandri la Cernăuți, în împrejurările binecunoscute deja, activitatea lui intensă, legată de emanciparea național-culturală, de culegerea și valorificarea creației populare, participarea dedicată, alături de Gheorghe și Alecu Hurmuzachi, la „Bucovina. Gazetă românească pentru politică, religie și literatură” (Cernăuți, 4 octombrie 1848 – 20 septembrie 1850), au fost un impuls puternic și în trezirea interesului pentru domeniul folclorului în Bucovina.

Publicație al cărei rol principal a fost afirmarea drepturilor politice ale românilor bucovineni, gazeta „Bucovina”⁷ a marcat și viața culturală românească a provinciei. Intelectuali cu un larg orizont cultural, Hurmuzăcheștii au conceput prima publicație românească din Bucovina și ca pe un liant al unității spirituale a românilor, idee afirmată în articolul-program: „Colaborarea multor scriitori de talent făgăduită acestei foi ne pune în plăcuta poziție de a împărtăși cetitorilor noștri, pe lângă deosebite articole de un interes comun, și noue (noi) producții ale literaturii românești – încât

⁴ C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina. 1775–1918*, Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, 1996, p. 51.

⁵ *Ibidem*, p. 53.

⁶ Grigore C. Bostan, *Poezia populară românească în spațiul carpato-nistean*, Iași, Editura Cantes, 1998, p. 9.

⁷ Un studiu monografic referitor la prima publicație românească din Bucovina habsburgică a scris Mircea Cenușă, *Ziarul „Bucovina” – tribună a unității culturale românești*, în „Suceava». Anuarul Muzeului Județean”, IX, 1982, p. 329–346.

aceste se vor potrivi cu scopul gazetei noastre. Într-acest chip, foaia noastră va fi o oglindă a activității intelectuale a românilor”⁸.

Programul gazetei cernăuțene îl urmează întocmai pe cel al „Daciei literare”, astfel că în paginile ei tradițiile populare și foclorul ocupă un spațiu generos, mai ales că, de-a lungul existenței ei, publicația s-a bucurat de colaborarea constantă a lui Vasile Alecsandri, care a trimis redacției atât poezii din creația proprie⁹, cât și lirică populară. Astfel, prestigiul numelui „unuia din cei mai [*sic!*] geniali poeți” români ai momentului pașoptist, a influențat și valoarea „Foitei” literare a „Bucovinei”.

Primul articol referitor la cultura populară, apărut în gazetă, în două numere, este *Tradiții populare românești*¹⁰, semnat de „Dr. N.”, care prefațează legenda întemeierii Bucureștiului (*Fondația Bucureștilor*). Autorul definește tradiția populară drept „cartea deschisă, unde se însemnează viața unei nații, ce strămoșii ca o moștenire lasă nepoților lor”¹¹.

Sub titlul *Poezia populară a românilor*¹², Alecu Hurmuzachi publică o primă scrisoare primită de la V. Alecsandri, în care poetul, propunându-i spre publicare în paginile gazetei bucovinene colecția sa de poezii populare, pe care o avea gata de tipar încă din 1847, face și un comentariu asupra specificului și valorii liricii populare românești. Răspunsul redacției vine nu numai ca o mulțumire, ci și ca un elogiu adus „penei măestroase unuia bărbat, pe care noi ne ținem a-l numi între amicii noștri, și pe care nația română de mult îl prețuiește ca pe unul din cei mai geniali poeți ai săi. Acest articol este comentariul unei culegeri de poezii populare pe care dumnealui binevoi a promite gazetei noastre [...]. Deschizându-ne un așa însemnat tezaur de poezie, cu totul original și popular, dumnealui și-au dobândit un nou drept la recunoștința patriei pentru o asemenea îmbogățire a literaturii naționale”¹³. Din octombrie 1849 până în 20 septembrie 1850, când își încetează apariția, „Bucovina” publică *Cântece populare românești* – 11 balade, cele mai multe însoțite de note și comentarii – și *Hore românești* – 11 texte, precedate de un studiu. Primele balade oferite spre publicare gazetei „Bucovina”, *Codreanu*¹⁴ și *Păunașul codrilor*¹⁵, au note explicative, iar balada

⁸ „Bucovina. Gazetă românească pentru politică, religie și literatură”, Cernăuți, anul I, 1848, nr. 1, p. 1.

⁹ În gazeta din Cernăuți, Alecsandri a publicat opt poezii originale, șase dintre ele fiind tipărite pentru prima dată în „Bucovina”. Vezi Mircea Cenușă, *art. cit.*, p. 341.

¹⁰ În „Bucovina”, anul I, nr. 8, 1848, p. 57–60.

¹¹ *Ibidem*, p. 57.

¹² Vasile Alecsandri, *Poezia populară a românilor*, în „Bucovina”, anul II, nr. 32, 1849, p. 175–178.

¹³ *Ibidem*, p. 175.

¹⁴ „Bucovina”, anul II, nr. 33, 1849, p. 181–183.

Codreanul este însoțită și de câteva informații privind locul, anul și performerul de la care a auzit-o poetul: „Această baladă a *Codreanului* mi-a cântat-o un orb, anume Neculai Nastase din satul B..., septembrie 1847”.

Ideile exprimate în scrisorile către Alecu Hurmuzachi, în care Alecsandri înfățișează, de fapt, concepția epocii despre folclor, ca izvor de cunoaștere a tradițiilor, moravurilor și obiceiurilor românești, se vor regăsi în studiul *României și poezia lor*.

Cu o existență scurtă, cum au avut mai toate publicațiile românești bucovinene, politice sau culturale de până la 1900 – datorată cenzurii, în cazul primului ziar politic românesc bucovinean, sau greutăților financiare, în cazul altor periodice –, gazeta „Bucovina” a afirmat, prin paginile sale de literatură (unde semnează Aron Pumnul, Andrei Mureșanu, Vasile Alecsandri, Iraclie Porumbescu), unitatea culturală a românilor din provinciile anexate Imperiului Habsburgic cu cei din Țările Române.

În 1862, la inițiativa lui I. Gh. Sbiera, este înființată Reuniunea Română de Leptură din Cernăuți. Conducerea ei i-a fost încredințată lui Alexandru Hurmuzachi care, în cuvântul de deschidere, publicat în broșură, la Cernăuți, anunța că societatea „va avea să fie un loc de întâlnire pentru acei români care vor să citească gazete și reviste românești, să cunoască producțiile literare românești și să discute diferite chestiuni culturale românești”¹⁶. După modelul oferit de ASTRA, Reuniunea se transformă, în 1865, într-o societate culturală și literară. Scopul declarat al Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina a fost „de a lăți și spori cultura și literatura poporului român”, promovarea „pe toate căile și în toate direcțiile a culturii naționale”. Sub patronajul Societății a apărut, în perioada martie 1865 – decembrie 1869, revista lunară de cultură și literatură „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”¹⁷. În primul an, redactor a fost Ambrosiu Dimitroviță, iar din

¹⁵ Idem, nr. 36, p. 205–208. Pe parcursul anului 1850, mai sunt tipărite baladele: *Toma Alimoș* („Bucovina”, anul III, nr. 2, 1850 p. 7–8); *Blăstămul* („Bucovina”, anul III, nr. 4, 1850, p. 19); *Serb sărac* („Bucovina”, anul III, nr. 8, 1850, p. 35–37); *Mioara [Miorița]* („Bucovina”, anul III, nr. 11, 1850, p. 49–52); *Mihu Copilul* („Bucovina”, anul III, nr. 20, 1850, p. 85–88); *Balaurul* („Bucovina”, anul III, nr. 33–34, 1850, p. 133–134); *Turturica și cucul* („Bucovina”, anul III, nr. 45–46, 1850, p. 157); *Sealga* („Bucovina”, anul III, nr. 47–48, 1850, p. 161); *Inelul și năframa* („Bucovina”, anul III, nr. 51–52, 1850, p. 169). În ultimele patru numere pe 1850 ale gazetei sunt publicate *Horele românești*: în nr. 57, p. 181–182; nr. 58, p. 185; nr. 59, p. 189; nr. 60, p. 193.

¹⁶ *Cuvânt de deschidere rostit în I-a adunație generală a Reuniunii române din Cernăuți*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1862; vezi și Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 122.

¹⁷ Despre periodicul bucovinean au scris studii monografice Pavel Țugui, „*Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina*” (1865–1869), în „*Analele Universității din Craiova*”, Seria Istorie. Geografie. Filologie, anul I, 1972, p. 185–195, republicat în vol. Pavel Țugui, *Bucovina. Istorie și cultură*, București, Editura Albatros, 2002, p. 121–132.; Dan Constantin Mărgineanu, „*Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina*” (1865–1869), Ediție revizuită, Suceava, Editura „George Tofan”, 2009, 126 p.

august 1866, I. G. Sbiera. Revista înscrie în programul ei cultivarea literaturii naționale, a limbii „vii” a poporului, promovarea talentelor autentice, o critică nepărtinitoare, desfășurarea unei ample acțiuni de culturalizare. Necesitatea culturalizării Bucovinei era resimțită acut de tinerii intelectuali, având în vedere cadrul general în care s-a dezvoltat/desfășurat viața culturală și literară a provinciei de la 1775, momentul anexării, până la autonomia din 1861. Despre situația în care s-a aflat provincia în această perioadă, scrie I. G. Sbiera în *Mișcări literare la românii din Bucovina de la 1775 până la 1889*: „Împreunarea Bucovinei cu Galiția a împins cultura locuitorilor ei pe alte căi și a dat învățământului din țară o direcțiune defavorabilă unei dezvoltări naționale”.

În paginile „Foi Societății pentru Literatura și Cultura română în Bucovina”, folclorul este reprezentat prin câteva culegeri de texte – „cântece populare”, ghicitori, tradiții și legende, doine – care apar abia spre sfârșitul lui 1865 și nici mai târziu nu vor fi mai numeroase, prin lucrări teoretice și descrierea a două obiceiuri populare.

Sumarul revistei pe anul 1865 cuprinde două studii de folclor și, sub titlul *Câteva cântece populare culese în Bucovina*¹⁸, două cântece de dor, culese de Vasile Bumbac.

Semnat de I. G. Sbiera și publicat în primul număr¹⁹, amplul studiu *Despre însemnânța refrenului „O! Lere Doamne” din colindele române, despre timpul ivirii și despre însemnătatea lor*²⁰, propunea noi semnificații ale expresiei-refren a colindei. Cel de-al doilea studiu, *Despre cântecul popular*²¹, este semnat „Un amatoriu și culegătoriu de cântece populare române”. Studiul acesta este unul dintre puținele la acea dată în care se analizează apariția cântecului popular, caracterul național și valoarea de document istoric, structura și particularitățile frazei melodice a cântecului popular românesc. Autorul lui nota că specificul național al creației orale este determinat de istorie: „Nu numai temperamentul, moravurile și datinile înrâurează asupra cântecului poporal, ci mai ales istoria unui popor lasă întipărirea cele mai puternice” (p. 116). La final, autorul²² propunea clasificarea în cinci grupe a cântecului

¹⁸ În „Foaia Societății ...”, anul I, nr. 11, 1865, p. 268–270.

¹⁹ Primul număr al periodicului „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina” a apărut ca număr triplu: nr. 1, 2, 3, Cernăuți, 1 martie 1865.

²⁰ „Foaia Societății ...”, Cernăuți, anul I, nr. 1, 2, 3, 1865, p. 25–40. Într-o notă, redacția făcea mențiunea că: „Acest tractat merit pentru adunarea generală a Societății din 11/23 ian. și nevenind la rândul său, ca și altele, din cauza prelungitelor dezbateri, îl publicăm aici”.

²¹ În „Foaia Societății ...”, anul I, nr. 4, 1865, p. 115–120.

²² Mircea Fotea presupunea că autorul studiului *Despre cântecul popular* ar putea fi Isidor Vorobchievici, profesor de muzică corală la Cernăuți. Acesta este și autorul primului *Manual de armonie muzicală*, apărut la Cernăuți în 1869, tipărit cu sprijinul Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina. Cf. Mircea Fotea, *Simeon Florea Marian, folclorist și etnograf*, București, Editura Minerva, [1987], nota 47, p. 192.

popular: „1) cântecul istorico-epic; 2) doinele sau cântecele de dor; 3) cântece de natură erotică; 4) cântece ocazionale (colindele, cântecele la culesul viilor și al grâului, la clacă, la nuntă și la înmormântare – așa-numitele bocete); 5) cântece de joc, adică horele”²³ – o clasificare ce vine în completarea celor întreprinse de C. Negruzzi în articolul *Cântece populare a Moldaviei* (1840) și de V. Alecsandri, în cuvântul introductiv la culegerea de poezii din 1852–1853.

Tot prin pana autorului anonim, redacția își afirmă intenția „de a reproduce, din timp în timp, în coloanele acestei foi unele cântece cu melodia lor, pentru ca astfel să se păstreze și cuvântul și tonul și să treacă și la generațiunile viitoare”²⁴. Cântece populare însoțite de partitura muzicală n-au fost tipărite niciodată în revistă, dar sub semnătura lui Isidor Vorobchievici au apărut, în 1868 și 1869, cinci „componeri muzicale”, iar Ștefan Nosievici a publicat și el două astfel de „compozițiuni” pe versuri culte.

Periodicul cernăuțean publică, în toate cele 12 numere ale anului 1866, numai două grupaje de „cântece populare”²⁵, culese de I. G. Sbiera, unul dintre primii culegători de folclor bucovinean. Devenit și redactor al publicației, din august 1866, el mai publică aici doar 13 texte poetice²⁶, în anul 1867, deși avea o bogată culegere de literatură populară la acea dată, adunând mai ales povești, dar și lirică populară, încă din 1855. Explicația pentru această situație o găsim în faptul că orientarea „Foi Societății ...”, în privința valorificării folclorului, a fost impusă de Gheorghe Hurmuzachi, redactorul periodicului. Acesta și-a exprimat ferm punctul de vedere privind tipărirea textelor folclorice, în nota publicată la *Cinelituri române populare din Bucovina*²⁷. Menționând că cimiliturile publicate sunt doar un „extras ca probă dintr-un manuscris ce cuprinde *Cinelituri, prejudețe, descântece, vrăjitorii și alte superstițiuni de ale poporului român*, adunate de Ion B[umbac]”, el îi recomandă culegătorului, „precum și altor scriitori juni, de care am aflat că ar fi pregătind tot asemenea culegeri pentru tipar”, să se apropie de aceste specii folclorice cu „cea mai severă critică și cea mai conștiincioasă luare aminte la bunul simț, la cerințele rațiunii și la privirile estetice”²⁸. Adept al ideilor iluministe, Gheorghe Hurmuzachi crede că publicarea descântecelor și a superstițiilor „fără remedii, explicări, povățuirii”, este

²³ *Despre cântecul popular*, în „Foaia Societății ...”, anul I, nr.4, 1865, p. 118–119.

²⁴ *Ibidem*, p. 120.

²⁵ În „Foaia Societății ...”, anul II, nr. 8–11, 1 august – 1 noiembrie 1866, p. 263–266; nr. 12, 1 decembrie 1866, p. 280–287.

²⁶ *Cântece populare*, în „Foaia Societății ...”, anul III, nr. 5–6, 1 iunie 1867, p. 138–140; *Poesii populare*, în „Foaia Societății ...”, anul III, nr. 9–11, 1 septembrie – 1 noiembrie 1867, p. 274–280.

²⁷ În „Foaia Societății ...”, anul III, nr. 4, 1 aprilie 1867, p. 94–96.

²⁸ *Ibidem*, p. 96.

periculoasă pentru „oamenii neculți”, așa că a selectat piesele folclorice conform criteriilor enunțate.

Mai târziu, în *Amintiri*, Sbiera va nota, în subcapitolul *Piedici la publicarea unei colecțiuni de poezie poporană*: „Prin «Foaia» aceasta credeam că-mi voi realiza unul din visurile mele cele mai plăcute, conceput și nutrit încă de pe timpul studiilor mele universitare, acela, adică, de a-mi vedea, treptat, publicată colecțiunea de povești, cântece, cimilituri și descântece poporane. Dindată ce luasei redigerea foii, am și început, mai întâi, cu publicarea cântecelor. Am împărtășit președintelui Societății noastre literare și culturale, esertului și merituosului bărbat Giorgiu Hurmuzachi, intențiunea mea; am avut cu el mai adeseori discuțiuni temeinice și animate asupra realizării ei; cu toate acestea, n-am putut căpăta aprobarea domniei sale, fiindcă nu ne înțelegeam nici în privința formei în care să se publice, nici ce să nu se publice”²⁹. Culegerile de folclor ale lui I. G. Sbiera văd lumina tiparului târziu, abia în 1886 îi apare volumul *Povești poporale românești. Din popor luate și poporului date*, la Cernăuți, în editura proprie. Referitor la apariția acestui volum, Sbiera nota, tot în *Amintiri*: „Cu prețul exemplarelor vândute până acum nu mi-am acoperit nici a cincea parte a cheltuielilor făcute cu tipariul”³⁰. Culegerea de 54 de narațiuni a fost efectuată în perioada anilor 1855 și 1856. În activitatea de culegere, Sbiera a fost ajutat de fratele său, Niculaiu Sbiera și de Porfiriu Popescu din Ciudei. În *Precuvântare*, autorul antologiei prezintă „traseul” dificultăților legate de publicarea târzie a poveștilor față de momentul culegerii, traseu presărat cu tentative eșuate și reveniri succesive asupra materialului epic. Colecția grupează 25 de basme propriu-zise, 13 basme despre animale, 12 snoave și patru legende, la care se adaugă 169 de cimilituri, iar la sfârșitul volumului sunt incluse descrieri de personaje fantastice. Cu poveștile repovestite fără verva și strălucirea performării narative orale, dar păstrând formele dialectale, lexicale și locuționale zonale, antologia este valoroasă prin oferta inedită de repertoriu epic bucovinean.

În 1888, I. G. Sbiera tipărește *Colinde, cântece de stea și urări la nunți. (Din popor luate și poporului date)*. În *Precuvântare*, el menționează că, din „colecțiunea destul de însemnată” de literatură populară pe care a avut-o la un moment dat, „descompletată foarte mult în decursul timpului prin pierdere”, publică „bucățile [care] reprezintă aproape tot ce și cum se întrebuițează de românii din Bucovina la numitele serbări”: 13 colinde de Crăciun, șase colinde de Anul Nou, 18 cântece de stea, o colindă de Bobotează și una de Paști (cu o variantă) – la data publicării, trecute deja în repertoriul pasiv – 11 colocării (urări la nunți, dintre care, patru variante).

²⁹ I. G. Sbiera, *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, Tipografia universitară „R. Eckhardt”, 1899, p. 198.

³⁰ *Ibidem*, p. 410.

Bucurându-se de prietenia lui Alecsandri și având experiența fructuoasă a colaborării poetului la gazeta „Bucovina”, frații Hurmuzachi îi solicită și pentru „Foaia Societății ...” sprijinul. Alecsandri a publicat în „Foaia Societății ...” mai multe poezii și comedii, dar ceea ce interesează aici, din punctul de vedere al valorificării folclorului, sunt câteva din scrierile lui Alecu Russo privind literatura populară, oferite redacției de Vasile Alecsandri, în custodia căruia rămăseseră după moartea autorului. Astfel, în 1868, la aproape un deceniu de la moartea scriitorului moldovean, „Foaia” bucovineană publică, în două numere omagiale, 6–7 și 8–10, o biografie a lui Alecu Russo, semnată de V. Alecsandri³¹, trei studii³² și o legendă³³ culesă de Russo.

Studiul literar *Poesia populară*, inedit la acea dată, a fost publicat ca editorial în nr. 8–10/1868. În spirit romantic, Russo afirmă la începutul studiului: „Datinele, poveștile, muzica și poezia sunt arhivele popoarelor. Cu ele se poate oricând reconstitui trecutul întunecat”, subliniind relația poezie–popor–istorie, o relație care a caracterizat întreaga viață culturală din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Studiul lui Russo continuă cu ilustrarea principalelor teze ale perioadei pașoptiste, așa cum au fost ele concepute prin programul „Daciei literare” – folclorul, ca document istoric, este sursa de revigorare a ființei naționale românești și a limbii, iar crearea unei literaturi naționale, originale, nu se poate realiza fără (re)cunoașterea valorii estetice a culturii populare, a asumării ei ca model.

Preocuparea redacției primei reviste literare bucovinene de a promova tinerii scriitori din toate provinciile românești, duce la apariția, în paginile „Foi”, a semnăturilor transilvănenilor Ioniță Bădescu (I. Bădescul) și Miron Pompiliu, alături de ale bucovinenilor D. Petrino, V. Bumbac și Vasile Gr. Pop³⁴. Acesta din urmă, coleg al lui S. Fl. Marian în 1868, la gimnaziul din Suceava, devine secretar, alături de Ioniță Bădescu, al Societății literare „Orientul”³⁵, din București, înființată la 1 aprilie 1869, președinte fiind Gr. H. Grandea. Scopul societății, la care a activat și M. Eminescu, era „cultura literară prin discuții, lecturi, comunicări intime și publicații”, dar și „strângerea basmelor, poeziilor populare și a documentelor care

³¹ Vasile Alecsandri, *Alecu Russo, biografie*, în „Foaia Societății ...”, anul IV, nr. 6–7, iunie–iulie 1868, p. 148–155.

³² A. Russo, *Decebal și Ștefan cel Mare, studiu istoric*, idem, p. 158–160; *Studii naționale*, idem, p. 160–165; *Poesia populară (Studiu literar)*, în „Foaia Societății ...”, anul IV, nr. 8–10, august–octombrie 1868, p. 189–195.

³³ *Peatra Corbului*, în „Foaia Societății ...”, anul IV, nr. 6–7, iunie–iulie 1868, p. 141–144.

³⁴ Vasile Gherman Pop (13 octombrie 1850, Crasna, Storojineț – 21 iunie 1909, București). Profesor, scriitor, critic literar. În 1872, publică broșura de versuri *Aurora Bucovinei*. Vezi Stănuța Crețu, *Pop, Vasile Gherman*, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Ediția a II-a, Editura Academiei Române, Editura Gunivas, 2002, p. 709.

³⁵ *Ibidem*, p. 669.

interesează istoria și literatura patriei”. Societatea inițiază un „proiect folcloristic foarte temerar pentru vremea aceea”³⁶, care prevedea fixarea unor comisii de teren, cu rolul de a întreprinde excursii în scopul realizării de anchete folclorice. Se preconiza cercetarea provinciilor românești „în toată întinderea lor”, inițiativa culegerii sistematice a folclorului apropiindu-se de acțiunile lui Hasdeu. În ședința din 29 iunie 1869 sunt propuse șapte comisii care să străbată „toate părțile Daciei” pentru a aduna „tot ce vor putea din ceea ce se atinge de literatura poporană”. Pentru Bucovina, este însărcinat să culegă folclor Vasile Gr. Pop, pentru Transilvania, I. Bădescu și Miron Pompiliu. Risipirea membrilor societății, în toamna aceluiași an, pentru urmarea studiilor universitare, a făcut ca rezultatele anchetelor, câte au fost, să fie prea puțin cunoscute. În acest context, Vasile Gr. Pop a publicat în „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina” două balade populare, *Bujorel și Corbea*³⁷, iar I. Bădescu, *Doine ostășești*³⁸. Împreună cu studiul etnografic semnat de T. St. (Teodor Stefanelli), *Drăgaița și papaluga*³⁹, acestea sunt ultimele texte populare apărute în periodicul „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, care își încetează apariția în decembrie 1869.

În cei cinci ani de existență a revistei, poate părea curios de ce nu-l întâlnim deloc între colaboratori pe S. Fl. Marian, care deja își începuse asidua activitate de culegător de folclor și al cărui debut publicistic datează din 1866, când a început să publice în periodicele transilvănene „Familia” și „Albina”. Absența lui din paginile „Foi Societății ...” este explicată de Mircea Fotea⁴⁰, inițial, tot în legătură cu concepția asupra valorificării folclorului, exprimată de redactorul Gheorghe Hurmuzachi în nota prezentată mai sus. Amintind, însă, de corespondența pe care Marian (pe atunci „student de a VI cl. a gimn. rum. din Suceava”) a inițiat-o cu Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, în februarie 1868⁴¹, cu rugămintea de a i se tipări „suma de 100 de doine într-o broșurică pe spesele Societății (...) și un opușor, anume *Nunțile românilor țărani*, scris în stil poporal, cuprinzător din vreo opt orațiuni în versuri, vreo două în proză, jocuri, chiuituri, precum și toate obiceiurile câte mai sunt la nunți”, monograful folcloristului bucovinean subliniază și alte aspecte. Marian

³⁶ Petru Ursache, „Șezătoarea” în contextul folcloristicii, București, Editura Minerva, 1972, p. 62.

³⁷ „Foaia Societății ...”, anul V, nr. 6–12, iunie–decembrie 1869, p. 239–246.

³⁸ *Ibidem*, p. 272–275.

³⁹ În „Foaia Societății ...”, anul V, nr. 3–5, martie–mai 1869, p. 110–114.

⁴⁰ Mircea Fotea, *Simeon Florea Marian, folclorist și etnograf*, București, Editura Minerva, 1987, p. 33, 64, 67–68.

⁴¹ *Ibidem*, p. 64. Vezi și Mircea Irimescu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–2012). La 150 de ani. Istoric și realizări*, vol. I, Rădăuți, Editura Septentrion, 2012, p. 58–60.

trimite Societății manuscrisul *Nunțile românilor țărani* și o colecție de orații populare, în locul volumului de doine anunțat. Deși acceptate pentru tipărire, ele au fost cerute înapoi de culegător, printr-o scrisoare datată 12 noiembrie 1869, pe considerentul că în ele ar fi „mai multe greșele” și „mai aflând mai multe orațiuni de pe la nunțile țărănești, aș dori acum să le mai coreg și să le mai adaog o dată, de aceea tare vă poftesc să mi se trimită îndărăpt”⁴².

S. Fl. Marian își începe activitatea de culegător de folclor sub influența lui Alecsandri, dar destul de repede, în 1869/1870, intră în contact cu ideile și cu noile norme metodologice de culegere a folclorului, promovate de folcloristul bănățean At. M. Marienescu, cu concepțiile despre cultură, limbă și literatură populară formulate de Hasdeu. At. M. Marienescu este primul folclorist român care atrage atenția la acea dată asupra modului greșit de culegere a folclorului și insistă asupra respectării autenticității textelor folclorice culese. El impune culegătorului, prin apeluri repetate în diferite reviste, să noteze numele său, numele comunei unde s-a cules, „pentru că fiecare datină trebuie dovedită prin trimițatori și locul unde e în viață”. Urmând aceste îndemnuri, Marian recunoaște propriile erori și caută să-și îmbunătățească modalitatea de culegere, retragerea celor două volume de la publicare fiind pusă, astfel, sub semnul dorinței de a-și perfecționa munca de culegător.

În „Foaia Societății...” asemenea chestiuni n-au fost discutate. O singură dată, Gh. Hurmuzachi a făcut precizarea – în nota deja amintită – că activitatea de culegere trebuie să se realizeze „fără alterarea veșmântului original” al textelor folclorice.

Prima revistă literară a Bucovinei, „Foaia Societății...”, nu a reprezentat un anumit curent literar, și destul de vag un curent lingvistic, „tocmai de aceea a putut să concentreze în coloanele ei scrieri disparate ca formă și fond”. Apunerea ei, în 1869, a lăsat pentru mai bine de un deceniu și jumătate un gol în peisajul revuistic bucovinean.

Formele de valorificare a culturii populare în periodicele analizate până la 1870 sunt modeste, atât cantitativ cât și calitativ, în raport cu valorificarea complexă a folclorului și a culturii populare în și din Bucovina secolului al XIX-lea, după 1875, așa cum a fost concepută în lucrările lui Simeon Florea Marian, ale lui Dimitrie Dan sau ale Elenei Niculiță Voronca.

⁴² *Ibidem*, p. 68.

VALORIFICAREA CULTURII POPULARE ÎN BUCOVINA, ÎNTRE ANII 1850 ȘI 1900 (I)

ELENA PASCANIUC

Die Verwertung der Volkskultur in der Bukowina zwischen den Jahren 1850 und 1900

(Zusammenfassung)*

In der kulturellen Entwicklung eines Volkes befindet sich die Folklore in engem Zusammenhang mit den sozialen, politischen, inneren und äusseren kulturellen Verhältnissen. Die Verwertung der Volkskunde war einer der Hauptziele der 48er Revolution. Die Beziehungen der Bukowiner mit den Moldauischen Flüchtlingen trugen zur Entwicklung und Durchsetzung des Nationalbewusstseins bei. Die Gründe, die zur Folkloresammlung und später zur Zusammensetzung von Folkloreanthologien – in der Bukowina, wie in den anderen rumänischen Provinzen – führten, waren: die Suche nach Argumenten für kulturelle Identität, das Lokalpatriotismus, die Verteidigung des geistigen ländlichen Patrimoniums gegen die „Invasion“ der Stadt, die Rettung und Konservierung der Authentizität der Volkslieder, das Interesse für die Folklore als Muster und Inspirationsquelle für das Schaffen einer originellen Literatur. Eine deutliche Anregung für das Erwecken des Interesses an Volkskunde war die Gründung der Gesellschaft für Rumänische Kultur und Literatur im Jahre 1865. Ihr Ziel war die Förderung der nationalen Kultur mit allen Mitteln. Später haben die Publikationen jener Zeit – Lokalblätter, kleine Zeitschriften, jährlich oder nur kurz erscheinende Periodika – grosse Kapitel der Volkskunst gewidmet und eine wahre Bewegung im Sinne der Sammlung und Verwertung der volkskundlichen Elemente geschaffen, aber auch die Entstehung verschiedener folklorischen Beschäftigungen, von Amateurismus zur heute noch aktuellen gelehrten Forschung ermöglicht. Sehr oft entstehen die Beschäftigungen mit der Volkskunde als eine zusätzliche Tätigkeit, als eine Ergänzung eines Hauptberufs: Lehrer oder Priester. Manchmal werden solche Beschäftigungen zu wertvollen, ausschlaggebenden Forschungen, die manchen Forscher – wie z.B. Simeon Florea Marian oder Dimitrie Dan – akademische Bestätigung und Anerkennung bringen. Die Verwertung der Folklore innerhalb des Unterrichts ist auch auf die Teilnahme der Lehrer und der

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Schüler/Studenten an der Sammlung von Volksliedern zurückzuführen. Im *Programm des gr. or. Ober-Gymnasiums in Suczawa* zwischen den Jahren 1892–1904 werden Semesterarbeiten zu Folklorethemen erwähnt, die die Schüler schreiben sollten. Zu den Tätigkeiten, die die Volkskunde förderten, gehörten auch die Volkstrachten- und Hausindustrieausstellungen, welche innerhalb grösserer Weltausstellungen (in Paris, Bukarest, Wien) von verschiedenen Kulturgesellschaften organisiert und im letzten Jahrzehnt des 19. Jahrhunderts häufiger wurden.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: die Bukowina, Folklore, Gesellschaft für Rumänische Kultur und Literatur, Volksliedersammlungen.